

ΟΙ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΤΟΥ 1974 ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ.

Του Ευάγγελου Γριβάκου, Αντιστρατήγου ε.α. - Νομικού

Πενήντα (50) χρόνια μετά την τουρκική εισβολή και το ζήτημα των αγνοουμένων είναι ένα συλλογικό τραύμα, μια τραγική πτυχή του Κυπριακού που πλανάται ακόμη άλυτο πάνω από το νησί. Με την τουρκική εισβολή να έχει στρατιωτικά ολοκληρωθεί στις 16 Αυγ. 1974, ο κύριος όγκος ανταλλαγής αιχμαλώτων μεταξύ των αντιπάλων περατώθηκε μέχρι τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους (και αργότερα σποραδικά), επιβεβαιώνοντας τους φόβους των συγγενών όσων είχαν λάβει μέρος στις επιχειρήσεις ότι τα προσφιλή τους πρόσωπα είχαν οριστικά χαθεί ή ελάχιστες ελπίδες είχαν να τα ξαναδούν. Πρόκειται για μια ανείπωτη τραγωδία με τις εκατοντάδες ατόμων να αγνοείται η τύχη τους και τα ακανθώδη ερωτήματα να παραμένουν αναπάντητα μέσα από την αχλή των άπειρων κρατικών λαθών, της παραπληροφόρησης, της ανεύθυνης φημολογίας και της μαύρης προπαγάνδας.

Μετά το καλοκαίρι 1974, η Κυπριακή Δημοκρατία (ΚΔ) ίδρυσε την «Υπηρεσία Αγνοουμένων», με σκοπό την καταγραφή τους και τη συλλογή τεκμηρίων περί της τύχης τους. Την ίδια περίοδο, οι συγγενείς των αγνοουμένων συγκροτούν την «Παγκύπρια Οργάνωση Συγγενών Αγνοουμένων» (ΠΟΣΑ), που αναλαμβάνει την υποχρέωση κοινοποιήσεων και πληροφόρησης των αναζητήσεών τους. Από τα συγκεντρωθέντα στοιχεία προέκυψε λίστα με αρχικά 1.619 αγνοούμενους (εκ των οποίων 83 Ελλαδίτες), ένα αριθμός που κατέληξε να γίνει σύμβολο του αγώνα της καταγγελτικής πολιτικής της ελληνοκυπριακής ηγεσίας κατά της Τουρκίας.

Στις διακοινοτικές συνομιλίες που κατά καιρούς διεξήχθησαν μετά την εισβολή, η Ελληνοκυπριακή (Ε/Κ) πλευρά έθεσε το θέμα στην ανθρωπιστική του μορφή, αλλά η Τουρκία παράνομα αρνείτο ότι κρατούσε αιχμαλώτους, ισχυριζόμενη ότι οι αγνοούμενοι σκοτώθηκαν στα πεδία των μαχών ή κατά το πραξικόπημα χωρίς, όμως, να θέλει να παρουσιάσει αποδεικτικά στοιχεία προς τούτο. Για τον λόγο αυτόν, άλλωστε, έχει καταδικασθεί κατ'επανάληψη από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Ας σημειωθεί ότι την ίδια πολιτική ακολούθησε και ο Ραούφ Ντεκτάς για τους αγνοούμενους Τ/Κ των διακοινοτικών συγκρούσεων 1963-64 τους οποίους ανακήρυξε, χωρίς την γνώμη και συγκατάθεση των συγγενών τους, ως «μάρτυρες» οριστικώς απολεσθέντες. Θα πρέπει, όμως, να ομολογηθεί ότι, μετά το 1974, οι κυπριακές κυβερνήσεις, για διπλωματικούς λόγους, επέτρεψαν να δημιουργηθεί ένα πέπλο σιωπής και μυστηρίου γύρω από τη λίστα των 1.619 αγνοουμένων, αφήνοντας τους συγγενείς τους έρμαιοι της αβεβαιότητας και των επιτηδείων που ισχυρίζονταν ότι είχαν στοιχεία για τα προσφιλή τους πρόσωπα, υφαρπάζοντας από αυτούς σημαντικά χρηματικά ποσά. Ένας από τους λόγους απόρριψης των ισχυρισμών της Τουρκίας περί ανυπαρξίας αγνοουμένων ήταν οι ευτυχείς συγκυρίες που επέτρεψαν στον Ερυθρό Σταυρό και τον ΟΗΕ να εντοπίσουν και απελευθερώσουν επτά (7) Ελλαδίτες και Ε/Κ κρατούμενους στις φυλακές των Κατεχομένων που τους έκρυβαν οι Τούρκοι. Συνεπώς δεν αποκλείεται να υπήρχαν περισσότεροι, κάποιοι από τους οποίους

δυνατόν να ζουν μέχρι σήμερα. Φήμες έχουν κυκλοφορήσει πως οι ελληνικές και κυπριακές μυστικές υπηρεσίες έχουν εντοπίσει στα βάθη της Ανατ. Τουρκίας αγνοούμενους αλλά περί τούτων μόνο ενδείξεις υπάρχουν, όχι αποδείξεις. Ο τουρκικός στρατός έχει στα αρχεία του πολλά διαφωτιστικά στοιχεία για τους αγνοούμενους, τους φονευθέντες στα πεδία των μαχών και εκτός αυτών, τους ομαδικούς τάφους και τις μετακινήσεις τους, τους αιχμαλώτους, τους φυλακισμένους κ.λπ. αλλά αρνείται να τα κοινοποιήσει, φοβούμενος, ασφαλώς, τις επιπτώσεις από τα εγκλήματα πολέμου που διέπραξε.

Το 1977, ο τότε ΓΓ/ΟΗΕ Κουρτ Βαλχαιμ, προκειμένου να δώσει λύση στα αδιέξοδα που είχαν δημιουργηθεί, εισηγήθηκε και στις δύο πλευρές τη σύσταση διερευνητικής επιτροπής, κάτι που η τουρκική πλευρά στην αρχή αρνούνταν. Τελικά, υπό την πίεση του διεθνούς παράγοντα και των Αμερικανών υποχώρησε και το 1981 συγκροτήθηκε η «Διερευνητική Επιτροπή Αγνοουμένων» (ΔΕΑ) με μέλη από εκπροσώπους των Ε/Κ, των Τ/Κ και του ΟΗΕ. Σκοπός της ήταν η δι' εκταφής ανάκτηση, ταυτοποίηση και επιστροφή των λειψάνων στους οικείους των Ε/Κ και Τ/Κ που ήταν αγνοούμενοι από τις διακοινοτικές συγκρούσεις από το 1963-64 μέχρι το 1974.

Δεκαετίες ολόκληρες η Τουρκία, προβάλλοντας διαδικαστικές προφάσεις, κωλυσιεργούσε την έναρξη των εργασιών της Επιτροπής, παραβιάζοντας συστηματικά τις Συμβάσεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ακολούθησε μακρά περίοδος στασιμότητας, ώσπου τον Οκτ. 1994, το αμερικανικό κογκρέσο θέσπισε ειδική νομοθεσία για την διεξαγωγή ερευνών αναφορικά με την τύχη 5 Αμερικανών υπηκόων Ε/Κ καταγωγής και απέστειλε στην Κύπρο διερευνητική ομάδα με επικεφαλής τον πρώην Αμερικανό πρέσβη Ντίλον, που ανακάλυψε τα οστά του 17χρονου Ανδρ. Κασάπη κοντά στο κατεχόμενο χωριό Άσσια Αμμοχώστου τα οποία, μετά την ταυτοποίησή τους με την μέθοδο του DNA, μεταφέρθηκαν στο Ντιτρόιτ των ΗΠΑ. Η ταυτοποίηση αυτή έγινε αφορμή έναρξης σταδιακής εφαρμογής της μεθόδου του DNA για την ταυτοποίηση αγνοουμένων της Κύπρου. Στις 30 Ιουλ. 1997, Κληρίδης και Ντεκτάς συμφώνησαν να ανταλλάξουν πληροφορίες για τους τόπους ταφής και εκταφής νεκρών, ώστε πολλοί από αυτούς να σταματήσουν να θεωρούνται αγνοούμενοι. Ταυτόχρονα η διερεύνηση μπαίνει σε μια διαφορετική φάση καθώς δημιουργήθηκε Τράπεζα πληροφοριών για DNA όπου οι συγγενείς καλούνταν να δώσουν γενετικά δείγματα. Η συμφωνία σημείωσε αξιόλογη επιτυχία, παρά τις αντιδράσεις των Τ/Κ που καλούσαν τους συγγενείς να μην δώσουν δείγμα αίματος και των Ε/Κ που είχαν επιφυλάξεις ότι η παράδοση φακέλων στην Επιτροπή θα οδηγούσε στο κλείσιμο της υπόθεσης των αγνοουμένων.

Το 1999, το Υπουργικό Συμβούλιο της Κύπρου, έχοντας υπόψη τις βελτιωμένες μεθόδους γενετικής, αποφάσισε για πρώτη φορά την πραγματοποίηση προγράμματος εκταφών και αναγνώρισης λειψάνων στα στρατιωτικά κοιμητήρια Λακατάμιας και Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, στη Λευκωσία, όπου είχαν ταφεί Ελλαδίτες και Ε/Κ από τις επιχειρήσεις του 1974 στην Κύπρο. Οι

εκταφές και οι ανθρωπολογικές εξετάσεις έγιναν από επιστημονικό προσωπικό της ΜΚΟ «Γιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» σε σύμπραξη με το Ινστιτούτο Νευρολογίας και Γενετικής Κύπρου και τη συμμετοχή της Εθνικής Φρουράς για την παροχή ορισμένων υπηρεσιών. Για τις ανάγκες της εκταφής δημιουργήθηκε το πρώτο ανθρωπολογικό εργαστήριο στην Εγκωμή. Από τις διεξαχθείσες έρευνες διαπιστώθηκε ότι κατά την περίοδο 1979-1981 είχαν γίνει εκταφές επωνύμων και αγνώστων Ελλαδιτών και τα λείψανά τους παραδόθηκαν στους οικείους τους στην Ελλάδα ή τοποθετήθηκαν σε ειδικό οστεοφυλάκιο στον Τύμβο της Μακεδονίτισσας. Οι εκταφές αυτές, συν το ότι τότε οι ταφές είχαν γίνει επιφανειακά και βιαστικά, δυσκόλεψαν πολύ το έργο των επιστημόνων οι οποίοι κατόρθωσαν να ταυτοποιήσουν τα λείψανα, πλην εκείνων στο οστεοφυλάκιο του Τύμβου της Μακεδονίτισσας που είχαν ψεκασθεί με χημικές ουσίες.

Τελικά η ΔΕΑ ξεκίνησε το έργο της το 2006 που περιορίστηκε μόνο στον εντοπισμό των χώρων ταφής και εκταφών, όχι όμως και στην διερεύνηση. Δεν είχε, δηλαδή, δικαίωμα πρόσβασης σε αρχεία, τούρκικα ή ελληνικά, και άλλα πληροφοριακά στοιχεία που θα μπορούσαν να υποβοηθήσουν τις ουσιαστικές έρευνες της τύχης των αγνοουμένων. Οι διαδικασίες της ταυτοποίησης ήταν περίπλοκες και γίνονταν στο ανθρωπολογικό εργαστήριο της ΔΕΑ ή ακόμη σε ειδικά εργαστήρια των ΗΠΑ (CMP). Σήμερα, 50 χρόνια μετά την τουρκική εισβολή, η Επιτροπή, και από τους δύο περιόδους βίας στο νησί, έχει καταφέρει να ταυτοποιήσει 1047 αγνοούμενα άτομα (295 Τ/Κ και 752 Ε/Κ) και να επιστρέψει τα οστά τους στις οικογένειές τους. Το έργο συνεχίζεται μέχρι σήμερα για Ε/Κ και Τ/Κ αγνοούμενους, των οποίων ο αριθμός έχει σημαντικά μειωθεί σε σχέση με τον αρχικό. Είναι άξιο μνείας ότι σε πολλές περιπτώσεις, οικείοι και συγγενείς ατόμων που θεωρούνταν αγνοούμενοι αλλά είχαν σκοτωθεί, με πόνο ψυχής κατόρθωσαν να ανακαλύψουν τον τόπο ενταφιασμού τους και να κάνουν την εκταφή τους, είτε ενεργώντας αυτόβουλα είτε ενταγμένοι σε φορείς, όπως η ΠΟΣΑ, που προαναφέρθηκε.

Το πρόβλημα των αγνοουμένων δεν είναι τριμερές μεταξύ Ελλάδος Τουρκίας και Κύπρου. Η οριστική λύση του απαιτεί πλέον δραστική επέμβαση της Διεθνούς Κοινότητας η οποία θα πρέπει να παύσει να κωφεύει στους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και να υπακούει στα κελεύσματα της Τουρκίας, αδιαφορώντας για τις παράνομες πράξεις και αποφάσεις της. Θα πρέπει να παύσει επί τέλους αυτή η παρατεταμένη κατάσταση πόνου και θρήνου για τις οικογένειες των αγνοουμένων και να επουλωθεί η αιμορραγούσα «ψυχική πληγή» που μεταφέρεται σαν πικρή κληρονομιά από γενιά σε γενιά.